

FINLAND MELLAN ÖST OCH VÄST

Av professor PAAVO RAVILA

DET BERÄTTAS underliga ting om huru gränsdragning i forna tider ägde rum på Syd-Rysslands stäpper, i kosackernas länder. Kartor kunde folken ej rita, och ej heller framställa andra skriftliga dokument, som hade utvisat gränspålarernas rätta platser. När gränsdragning företogs mellan tvenne jordområden samlades alla småpojkar ihop och sattes att gå längs den överenskomna gränslinjen. När sedan en gränssten som vanligt uppsattes på ett visst avstånd, fick pojarna vid varenda gränssten en grundlig risbastu med byns invånare som intresserade åskådare. Avsikten med risbastun var att eftertryckligt inpränta i pojkarnas medvetande, var gränsen gick. Ju kraftigare bastonaden var, desto bättre kom pojkarna ihåg gränslinjen. Jag har mången gång kommit ihåg denna egendomliga kosacksed, när jag tänkt på det finska folkets historia. Ända sedan den dunkla medeltiden har dragning av Finlands östgräns skett talrika gånger, och aldrig har en gränssten uppsatts utan Finlands folks blod, trots att det vanligen haft lika liten skuld i gränstvisterna som kosackernas småpojkar. I Finlands

folks medvetande är gränsbegreppet oftast identiskt med östgränsen. På sätt och vis kan det anses vara symboliskt, att ordet gräns i finska språket är ett ryskt lånord. Finlands historia är nämligen i helt väsentlig grad dess östgräns' historia.

Under närmare sju århundraden, då Finland utgjorde en organisk del av svenska riket, var landet ett gränslandskap mot Ryssland. Till följd av den långvariga maktkampen mellan Ryssland och Sverige i Östersjöområdet kom Finland att vara ett permanent slagfält. Gränslandskapets inre liv gestaltade sig likadant som moderlandets, trots att folket på detta område till övervägande del var av annat ursprung. Det nordiska bondesamhället, i vilket friheten och lagbundenheten var de krafter som ledde utvecklingen, rotfästes även i Finland. Gränsen mot öster var sålunda ej endast politisk, den blev med tiden en djup och ideologisk gräns mellan två skilda världar. De ortodoxa karelarna, som bodde på andra sidan om gränsen kunde ej känna någon samhörighet med sina stamfränder i väster, vilka i början var romersk-katolska, sedan luteraner.

Freden i Nöteborg år 1323 hade blivit ödesdiger för den karelska stammen, den blev nämligen oåterkalleligt tudelad. När Sverige år 1617 lyckades flytta fram sin östgräns långt in på det ryska rikets territorium, flyttade de ortodoxa karelarna massvis till det inre av Ryssland, där de ännu denna dag lever i närheten av Moskva. De hade tillägnat sig den ryska livsstilen och religionen liksom deras stamfränder i väst hade anammat kulturen och levnadssättet i Sverige. Påståendet, att Finland under sekler varit den västerländska kulturens yttersta vaktpost mot öster, är varken nonsens eller en fras. Det ligger ej heller något förvånansvärt uti, att ett dylikt tänkesätt blev tämligen dominerande under det självständiga Finlands första årtionden, då Sovjetunionen, som uppstod ur revolutionen, levde i fullständig isolering och då de ideologiska divergensernas tyngdpunkt definitivt hade flyttats över till ett plan, där spänningen mellan olikartade ekonomiska system och till dessa anslutna idéer gjorde sig gällande.

Men fullt så enkelt kan man icke karaktärisera Finlands ställning mellan öst och väst. Finlands utveckling till en självständig stat är nämligen ett synnerligen märkligt fenomen. På det svenska väldets tid var Finland bara ett landskap, och trots att det hade en hävdvunnen ställning som storfurstendöme, var landet ingalunda varken admi-

nistrativt eller i andra avseenden självständigare än Sveriges andra landskap. Under medeltiden, på den nordiska unionens tid framträdde visserligen flera gånger synnerligen självständiga drag, då Finland under ledning av Åbo-biskopen föreföll att utgöra en helhet för sig. Under sin stormaktstid började Sverige emellertid i allt högre grad eftersträva en centralisering av administrationen och liksom rikta hela sitt kulturella liv. En tillräckligt hållbar grund för ett självständigt nationellt liv erbjöd ej ens det finska språket, vars bruk huvudsakligen var begränsat till det religiösa livet. Modersmålet utgjorde ej en vehikel, som hade skänkt finnen en fullvärdig nationell ställning. I administrationen och i kulturlivet kunde han göra sig gällande endast med tillhjälp av det svenska språket, och det var även det som för honom öppnade portarna till det övriga riket och därigenom till större inflytande.

Förhållandena förändrades totalt, då Finland under de napoleonska krigerna avskiljdes från Sverige och anslöts till det ryska riket. Med allt skäl kan man påstå, att året 1809 för Finland innebar början till statlig existens. Finland blev ej ett ryskt landskap, landet garanterades en vidsträckt självstyrelse, det gamla så kallade storfurstendömet blev nu ett verkligt storfurstendöme med den ryske tsaren som härskare. Kejsar Alexanders uttryckliga avsikt var, såsom han i

en sekret skrivelse av år 1810 till generalguvernören hade framhållit, att ge Finlands folk en politisk existens. Naturligtvis var Alexanders statsmannagärning ingalunda enbart ett uttryck för hans egen eller hans rådgivares ädelmod, utan ett led i det realistiska genomförandet av den ryska politiken. Den var i viss mån en logisk följdforeteelse i anslutning till vissa händelser och härvid är år 1703 en betydelsefull milstolpe. Det var nämligen då som Peter den store lade grunden till sitt stora rikets huvudstad vid floden Nevas mynning. Finlands skiljande från Sverige medförde en avgörande expansion av den ryska östersjöpolitiken och samtidigt trygghet för den nya huvudstaden. Kampen mellan Sverige och Ryssland hade definitivt slutat med Ryssland som segrare. Under kriget på 1700-talet hade Ryssland redan i sin krigspropaganda antytt möjligheten av att skapa ett självständigt Finland. Liknande tankegångar hade även kunnat spåras i vissa finska officerskretsar.

Under alla förhållanden är det självklart att Finland endast genom autonomi kunde utvecklas till en nation, medveten om sin egen existens. Det var också på 1800-talet som den finsk-nationella kulturen (i själva verket) uppstod och det finska språket erhöll den ställning som tillkom detsamma. Det är dock skäl att minnas, att denna nationella kulturutveckling ägde rum på de gamla traditionernas fasta

grundval. Det finska språket kom nu att tjäna den västerländska kulturen i dess samtliga uppenbarelseformer. Man kan säga, att Finland i politiskt hänseende hade blivit ett ryskt gränsland mot väster, men i andra avseenden förblev landet fortfarande ett gränsland för den västerländska kulturen, som med stöd av sina lagar från den svenska tiden utvecklade sina inrepolitiska förhållanden. Den autonoma ställningen innebar, att samtliga gamla grundlagar skulle vidmakthållas. I denna särartade ställning fanns emellertid en uppenbar divergens som blev mera uppenbar, i samma mån som den finska folkgemenskapen erhöll större stadga. Autonomi kunde sålunda icke utgöra en definitiv lösning. Det stora tsarrikets utveckling i imperialistisk och nationalistisk anda var ägnad att leda till allvarliga konflikter.

Det gick slutligen därefter, att Ryssland helt ohöljt började förbereda ett förintande av Finlands autonomi, landet skulle russificeras och som landskap införlivas med det stora riket. Då inledde Finlands folk sin strid för livet, en svår och ojämn kamp, som även i landets inre förhållanden åstadkom bittra divergenser. Visserligen var folket i dess helhet ense om att autonomi skulle bibehållas, men motiven härför var ej desamma på alla håll. I synnerhet var det frågan om tillvägagåendet som framkallade meningsskiljaktigheter, vilka ofta splittrade t. o. m. privatfamiljer.

Vissa kretsar ansåg, att Finlands folks enda vapen var det hårdnackade passiva motståndet, man skulle vägra att rätta sig efter de av Ryssland utfärdade grundlagsstridiga lagarna och författningarna. Andra däremot var av den uppfattningen, att det för tillfället skulle vara klokare att böja sig för de ryska kraven för att vinna tid. Det fanns dessutom en liten grupp som var redo för aktiv insats. Det var dock först under det första världskriget som denna falang i avgörande grad växte i antal, främst tack vare studenternas resoluta verksamhet. Till följd av sina egna inre svårigheter nödgades Ryssland lätta trycket för en kortare tid, men före det första världskrigets utbrott inleddes ett nytt, mera målmedvetet angrepp. Nu var också undfallenhetspolitikens anhängare tvungna att konstatera det ohållbara i sitt tillvägagående, och härigenom kunde en enhetlig, nationell front upprättas. Den starkt framåtträngande arbetarrörelsen, som blev en betydelsefull politisk faktor i landet, gav från första början sitt kraftiga stöd åt den gemensamma aktionen. Dess politiska motiv var emellertid till stor del av annat slag. Den godkände inte de borgerliga partiernas fosterländsk-nationella ideologi, den ansåg det vara viktigare att kämpa mot den reaktionära tsarregimen och underhöll självfallet intima förbindelser med de revolutionära kretsarna i Ryssland. De sistnämnda hade i de

friare förhållandena i Finland funnit en fristad och förhöll sig positivt till Finlands frihetssträvanden. Det är inte skäl att i detta sammanhang närmare relatera de händelser som ledde till Finlands självständighet. Finlands riksdag avgav självständighetsförklaringen den 6 december år 1917. Finlands suveränitet erkändes av Folkkommisariernas Råd den sista december. Här efter följde i snabb takt de andra ländernas erkännanden, Englands och Förenta Staternas var härvid de sista och betydligt senare än de andra. Så enkelt var det dock ej att uppnå självständigheten. Ryssarna drog inte bort sina trupper från landet och den revolutionära andan hade fått stark spridning bland arbetarkretsarna, vilka blev uppeldade av bolschevikernas framgång. Den verkliga suveräniteten kunde erhållas först efter blodiga strider, vilka till stor del hade prägeln av inbördeskrig. Nu, när några decennier förflutit, kan det ej på något håll råda det minsta tvivel om, att den vita frontens seger säkrade landets självständighet. Å andra sidan är det skäl att ihågkomma, att flera av dem som av övertygelse kämpade i de rödas led var anhängare av Finlands självständighet och ingalunda ville förinta den när de gick med i upproret.

Uppnåendet av självständigheten avgjorde ett flertal svåra problem, som sammanhängde med landets tidigare status. Det arbete som nu inleddes på samtliga områden, är

ett klart bevis på vad självständigheten betyder även för ett litet folk. Den sociala och ekonomiska verksamheten och överhuvudtaget hela det nationella livet i dess olika uppenbarelseformer kan utvecklas fullt och helt enligt sina förutsättningar endast när folket självt får besluta om sina egna angelägenheter. De talrika skrankorna från ryska tiden hade omöjliggjort ett effektivt beivrande av sociala missförhållanden, vilka delvis hade varit orsaken till det bittra brödrakriget. Självständighetens betydelse insågs emellertid nu även av dem, som tvivlat på dess förutsättningar. Tvenne årtionden var tillfyllest för att för hela folket klargöra, att självständigheten inte var ett tomt ord. I vinterkriget, vari Finland utan något som helst eget förvälande blev utsatt för ett hänsynslöst imperialistiskt anfall, och ensam måste kämpa för sin existens, glömde Finlands folk sina inre stridigheter och ådagalade huru högt det skattade sin självständighet.

Man kan visserligen påstå, att genom uppnåendet av självständigheten i första världskrigets stormar vissa livsviktiga spörsmål kunde lösas i positiv riktning, men Finlands ställning vidladdes fortfarande av svårigheter, särskilt i förhållandet till den store grannen i öster.

Det genom revolutionen uppståndna nya Ryssland, Sovjetunionen, hade emellertid ej varit i stånd att på något sätt stabilisera sin

ställning. Det befann sig i ett svaghetstillstånd när det erkände vår självständighet. Det var synnerligen få av de ledande männen i väster som trodde på bolschevikväldets fortbestånd. Man antog, att det inom kort skulle gå under och att hela det stora riket samtidigt skulle sönderfalla i flera delar. Å andra sidan fruktade man, att Sovjetunionen skulle inleda en kraftig aggression i avsikt att få till stånd en världsrevolution. I Finlands folks inställning före det andra världskriget avspeglar sig mycket ofta en konflikt, uppkommen av önsketänkande och rädsla. Den omständigheten, att kampen för självständigheten mycket intimt sammanhängde med kuvandet av det röda upproret, hade sin betydelse vid utformandet av den finska ideologin. Det var särskilt den akademiska ungdomen, i all synnerhet dess finskspråkiga del, som hänryckt av den vaknande nationella självkänslan, inbillade sig, att stamfränderna på andra sidan gränsen även borde befrias. Dessa tankar vann dock inte medhåll bland landets ledande ansvariga kretsar, som förhöll sig mera realistiskt till situationen och satte sin tillit till Folkförbundet. Under fortsättningskriget, då det i början föreföll som om Tyskland skulle vara i stånd att tilldela Ryssland ett förkrossande slag, levde de drömmar som unga akademiska entusiaster på 1920-talet omhuldat, upp på nytt, men då innehade flera f. d.

studentpolitiker redan betydelsefulla poster. Allt detta skulle förflyktigas på ett ögonblick och någon genklang inom folkets djupa led kunde inte förmärkas. Verkligheten visade sig inom kort vara mera ödesmättad än vad någon hade kunnat tänka sig och drömmarna flög snabbt sin kos. Det är numera få som minnes att de närt dessa drömmar, måhända vill de ej heller minnas dem.

Efter andra världskriget har ett nytt läge åter uppstått mellan Finland och dess mäktige granne. I många avseenden är det märkligt och dess karaktär kan knappast någon noggrant definiera. Lösningen ligger naturligtvis i de sovjetiska ledarnas händer, och det finns ingen anledning att förmoda, att någon vore i stånd att lägga fram annat än hypoteser om deras avsikter. Dessutom är det självklart, att även deras planer och målsättning växlar enligt världspolitikens och det allmänna lägets krav. Historien synes tydligt bevisa, att den ryska politiken, åtminstone i den mån det gäller Finland, letts av synnerligen konkreta och realpolitiska strävanden. Trots att det absoluta tänkesättet och den storsyska imperialismen klart framträdde i t. ex. förryskningspolitiken under ofärdsåren, var bakgrunden också då uppenbart av världspolitisk natur. Till följd av den internationella situationen nödgades ryssarna vidta skyddsåtgärder vid sin nordvästra gräns för att skydda

särskilt sin stora stad, Finlands ödesstad. Detta var förhållandet även år 1939. Helt säkert var vinterkriget ej ett uttryck för en speciell kommunistisk expansion. Det var här fråga om skyddsåtgärder, varigenom Finland skulle bringas i ett sådant läge, att det under inga förhållanden skulle kunna användas som brohuvud mot Ryssland, utan tvärtom snarare som brohuvud mot väster. Paasikivi har sagt, att det intresse som Sovjetunionen hyser för Finland i främsta rummet är av militärt-strategisk karaktär. Det är också uppenbart, att något annat omedelbart intresse knappast kan finnas, ty vårt lands naturrikedomar lockar ej, och Sovjetunionen är ej heller i behov av våra hamnar. Ett bevis för detta är på sätt och vis, att Sovjetunionen återlämnade det utyrda Porkalao området, vilket självfallet hade övertagits av rent strategiska orsaker. Som en följd av krigföringens tekniska utveckling blev Porkala onödigt, och dess återlämnande kunde sålunda skickligt utnyttjas för nående av vissa propagandistiska mål. Men vad innebär dessa militärt-strategiska intressen? Det är fråga om så konturlösa och obestämbara ting, att de kan innefatta vad som helst. Vem kan säga, var gränsen går, å ena sidan mellan de militärt-strategiska och å den andra mellan de ekonomiska och politiska intressena?

Den omständigheten har varit ägnad att väcka speciell uppmärk-

samhet utom vårt lands gränser, att Sovjetunionens inställning till Finland varit synnerligen välvillig. Man kan säga, att relationerna varit överraskande vänskapliga med undantag för vissa beryktade perioder med nattfrost. Detta fenomen har man försökt förklara på många sätt. På vissa håll i Finland vill man gärna göra gällande, att det hela är skickliga finska statsmäns förtjänst, medan det var dumbommarna, som drev Finland i kriget. Å andra sidan är det ett populärt talesätt, att Finlands heroiska kamp för sin självständighet väckt beundran hos ryssarna. En smula sanning kan det finnas i allt detta, det är synd att förstöra illusioner, men fullkomligt säkert är, att även denna omständighet bör ses mot en mera vidsträckt bakgrund. Det råder ej någon tvekan om, att Ryssland härvid tänkt på hela Skandinavien. En ockupation av Finland och en förvandling av landet till en folkdemokrati, något som skulle kräva en våldsam kraftanstängning, skulle inverka på Skandinavien på ett sätt, som Sovjetunionen ur sin egen politiska synpunkt inte kan anse opportunt. Det varma och djupa intresse som de skandinaviska brödrafolken visat Finland har betytt oanat mycket för hela vårt nationella liv.

Sovjetunionen är och förblir en gåta för oss, det kan inte hjälpas. Däremot har vår egen attityd blivit mycket enklare än tidigare, om också måhända mera svärbemäst-

rad. Vårt mål är att bygga upp en neutralitet, som i allt eftersträvar bibehållandet av goda och förtroendefulla relationer. Vi försöker undvika allt som hos vår granne kunde uppväcka omotiverade misstankar samtidigt som vi håller fast vid vår självständighet. Denna vår neutralitet kommer ofta till uttryck i de Förenta nationerna, där vi i svåra tvistefrågor är tvungna att nedlägga vår röst.

Envar som känner till förhållandena och stämningarna i Finland vet, huru djupt Ungerns sak gripit oss, men vi har försökt undvika att irritera vår granne. Den stora sorgen över det öde som de baltiska staterna, i all synnerhet vårt frändefolk, esterna, fått genomgå har dolts under en slöja av tystnad.

Men innebär då Finlands neutralitet det som vanligen anses med detta ord? Den kände svenske diplomaten, ambassadör Gunnar Hägglöf framhöll för en tid sedan, när han behandlade den svenska politiken under det andra världskriget, att ett lands neutralitet, för att vara framgångsrikt, bör grundas på tre faktorer. För det första måste landet ha ett effektivt försvarssystem. För det andra måste det utanför landet existera en viss jämvikt av krafter, och för det tredje måste samtliga viktigare politiska grupper enhälligt understöda neutralitetspolitiken. Med avseende å Finland äger tyvärr ingen av dessa synpunkter sin giltighet. Fredsfördraget ålägger landets försvars-

makt betydande inskränkningar. Men även om så icke skulle vara fallet, har vi, under teknikens nuvarande utveckling, ej på långt när samma möjligheter som t. ex. Sverige. Jag vill emellertid hävda, att Finlands försvarsmakt ej heller i detta nu är en helt obetydlig faktor. När fara hotar, har vi fått lov att kompensera de materiella bristerna med insatser på det moraliska och psykiska planet. Om vi går in på frågan om jämvikten mellan de internationella maktgrupperna, så tror jag att jag vågar påstå, att finnarna ej mera har lust att basera sina relationer till riket i öster som balansartister, trots att svängningarna och förändringarna i världspolitiken otvivelaktigt kommer att påverka också vårt lands politiska ställning. Enligt den allmänna uppfattningen bör relationerna bli sådana, att ett vänskapligt umgänge är möjligt samt att Sovjetunionen hibringas den absoluta övertygelsen, att Finland fullt och fast håller sig till fördraget av år 1948, som förpliktar Finland att svara för, att dess territorium icke på något sätt utnyttjas till en mot Sovjetunionen riktad aktivitet. Vad sedan den inre fronten beträffar, bör det med beklagande konstateras, att mycket litet finnes kvar av enigheten från vinterkriget. Efter Paasikivis frånfälle har vi ingen, som ens i någon mån, med hans auktoritet har nationen i ett fast grepp. Det disputeras om den s. k. Paasikivi-linjen, vilken alla

anammats, men vars innebörd alla tolkar på det sätt som är fördelaktigast för dem själva. Det värsta hindret för den nationella enigheten, när det gäller de stora frågorna, är kommunisterna. Det är svårt att säga, vilka omständigheter som bidragit till, att det hos oss finnes så mycket kommunister, samt att deras antal förefaller att öka, svaret är ej lika enkelt som frågan. Att Sovjetunionens styrka och maktställning härvidlag är betydelsefulla faktorer, är naturligtvis uppenbart. Av riksdagsmännen är en fjärdedel kommunister, och deras inflytande i landets politiska liv är betydande. Visserligen har de under en längre tid icke medtagits i regeringen, men deras såväl synliga som osynliga stöd har kraftigt utnyttjats. Allt detta har varit ägnat att skapa en atmosfär av tvivel, ömsesidiga beskyllningar och osäkerhet i våra även annars vanskliga förhållanden.

Det är fullkomligt självklart, att folkets absoluta majoritet, som samtidigt omfattar dess elit i alla samhällsklasser, icke frivilligt avstår från landets självständighet, vilka offer den än skulle kräva. Det har visserligen framhållits, att det ej lönar sig att vara ett så litet land som Finland. För majoriteten av vårt folk är det dock av oskattbart värde att tillhöra ett självständigt Finland, underhålla en fri, demokratisk samhällsordning och kunna andas den friska nordiska luften.